

S KK a Ludkem Rychetníkem, nestory ekonomické liberalizace v 60-ých letech. Bohužel tam chybí do třetice Oldřich Kýn ...

Ze vzpomínek na Karla Koubu (1927–2013)

Vladimír Benáček

5.2.2013

Se jménem Karla Kouby jsem se setkal poprvé při studiu na VŠE, kdy ve 2. ročníku na konci roku 1965 jsem měl skládat zkoušku z politická ekonomie socialismu. Přestože v této době už stalinská ideologie organizace národního hospodářství byla hodně narušená a někteří mladší asistenti na cvičeních přicházeli s kritickými myšlenkami, celkově výuka tohoto předmětu postrádala jakýkoli pevný bod, který by naznačoval, že centrální plánování má nějaký logicky kompaktní základ. Na pochybovačné námítky studentů asistenti reagovali tvrzením, že „vše je přece vysvětleno v právě vydané zcela nekonvenční a inovativní učebnici Kouba K. (editor): Politická ekonomie socialismu“, kterou si musíme povinně přečíst.

Mít na starosti takovou první „revizionistickou“ učebnici bylo tehdy pro 36-letého Karla Koubu z renomovaného Ekonomického ústavu ČSAV (provinční VŠE měla vůči němu zřejmý komplex méněcennosti) určitě prestižní záležitostí – nicméně prezentovaný výsledek vyvolával u čtenářů nadále značné rozpaky. Určitě by nebylo spravedlivé editora sborníku kárat za veškerý text. Ono se totiž daná „politická ekonomie socialismu“ asi vůbec nedala sepsat lépe, pokud nemohla být jen její čistou kritikou. Učebnice až příliš jasně vypovídala, že socialismus je systém, u něhož nelze mít jiné než apriorní politicko-ideologické předpoklady, které z textu vycházely jako deus ex machina. Nevím, zda bylo snahou editora podat záměrně tak nedůvěryhodný výklad socialistické ekonomiky. Spíše si myslím, že léta 1963-64 ještě neuzrála k razantnějšímu „revizionismu“ a Karel Kouba vyceповaný studiem na Vysoké škole obchodní na ČVUT (tj. před r. 1948) k logicky obhájitelnému myšlení, si toho musel být dobře vědom.

Nicméně, v roce 1966 jsem neodolal a chopil se příležitosti zúčastnit se besedy s Karlem Koubou na téma „zdokonalování systému hospodářského řízení“. Tam jím vyslovené myšlenky s danou učebnicí neměly snad nic společného. Mluvílo se modelech růstu Kaleckého, Laského, Bruse a Langeho, o bariérách výnosnosti investic vlivem snižujících se marginálních veličin, institucionálních omezeních a cenových zkresleních. To bylo vůbec poprvé, kdy jsem se setkal s ekonomickou argumentací o socialismu, která v sobě měla i logiku. To byl první krok k mému zájmu o věci ekonomie, který se na mně podepsal až do dneška.

Zmíněná událost mě nakonec dovedla k mému druhému, tentokrát nepřímemu setkání s Karlem Koubou: na univerzitě v Cambridge jsem v listopadu 1968 jako student pomáhal Dr. Goldmannovi (který tam působil jako český hostující profesor spolu s Dr.

Flekem) se spěšným vyřízením víza pro „Associate Professor Kouba“, aby mohl přednést na nějaké konferenci (zřejmě v USA) studii napsanou spolu s J. Goldmannem ohledně cyklů v plánovaném hospodářství. Ten paper jsem si schovával ještě řadu let, protože obsahoval teoretická tvrzení založená na datech a grafech a tehdejší cambridgeská elita – Robinsonová, Sraffa, Kaldor, Feinstein a Marris – o něj jevíli zájem, protože systémové potíže socialismu s růstem byly tehdy ještě ne moc známé.

Naprostým protikladem k tomu byla má intenzivní osobní setkání s Karlem Koubou v období 1978-89. Jednak na Ekonomickém ústavu ČSAV, kam jako do výroby odložený škůdcovský revizionista docházel na neformální přátelský „diškurs“ do Ekonomicko-matematické laboratoře EÚ, a jednak na polo-disidentských seminářích V. Klause v SBČS a M. Zemana ve Sportpropagu. Tam se účastnil diskusí o ekonomických reformách v Maďarsku, Polsku nebo Jugoslávii a o teoriích „alternativní ekonomie“ z pera J. Kornaie, T. Bauera, F. von Hayeka, J. Tinbergena nebo sovětských zastánců TOFE (těoriija optimaľnogo funkcionirovanija ekonomiki). Kamenem úrazu byly tehdy kontroverze kolem díla J. Kornaie (Anti-Equilibrium a Shortage), kterého se Kouba zastával a za což mu hlavní organizátor jednou vehementně bránil vstupu do seminární místnosti (zřejmě mu chyběly lepší argumenty). Vzpomínám si, jak dlouho se kolem r. 1983 diskutoval Koubův samizdatový článek „Ekonom a země zaslíbená“, který byl veden z pozice institucionalismu, což se tehdy nepovažovalo za moc nadějný přístup k ekonomii.

Mé vzpomínky na pre-historii české ekonomie a její česky specifické ekonomické temno končí nástupem Karla Kouby do Prognostického ústavu ČSAV v roce 1988. Zhruba od té doby lze datovat vznik české ekonomické svobody a konvergenci českého ekonomického myšlení k západní orientaci. Karel Kouba však konvergovat nijak nemusel. Mohl zůstat sám sebou a stále mít co říci, což potvrzoval svými studenty oblíbenými přednáškami-semináři na IES až do pozdního věku. A že to je pravda, viz tvrzení jeho studentů:

<https://archiv.hn.cz/c1-59160980-karel-kouba-ekonom-s-vizazi-hodneho-dedecka>